

Yükselen Şehir Manisa

Yrd. Doç. Dr. Aysun TOKMAKOĞLU

Celal Bayar Üniversitesi Tütün Ekserliği Yüksekokulu

ÖZET

Ege Bölgesi içinde önemli tarım, ticaret ve sanayi alanlarına sahip bölgenin gelişme potansiyeli en yüksek illerinden biri olan Manisa, günümüzde Türkiye'nin ve dünyanın da önde gelen sanayi şehirleri arasında ilk sıralarda olma yolundadır. Manisa gerek tarım sektörü gerekse sanayi hamlesi ile Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'nin lokomotif illerinden biri olmaya adaydır. Çağdaş sanayileşmenin tüm gereklerinin yerine getirildiği uluslararası platformlarda Manisa, "yatırım yapılabilir kentler arasında en ideal şehir" ve "yatırım açısından en güvenilir kent" seçilmiştir. Ekonomisiyle Türkiye genelinde 10'uncu; gelişmişlik sıralamasında ise 25'inci sırada yer alan Manisa'da, inovasyon ekonomisinin ve bu yöndeki gelişmelerin işletmeler tarafından yakından takip edilmekte olduğu söylenebilir. Manisa'da bu yükselişin sürdürülebilmesi için sanayi, tarım ve turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi, başta organik tarım olmak üzere birçok pazar ve ürün aktörünün inovasyon ekonomisi çerçevesinde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Manisa, Manisa Ekonomisi, İnovasyon

The City on The Rise, Manisa

ABSTRACT

Having an important agricultural, commercial, and industrial base and accounting for one of the highest potentials in terms of growth in the Aegean region, Manisa is headed to become one of the top industrial cities in Turkey and in the world. As Turkey progresses in the EU adaptation process, Manisa, with its agriculture and industrial leap, is a candidate to be one of the major cities which will be the moving force of the country. Manisa has been named "the most ideal city among the cities favoring investment" and "the most reliable city in terms of investment" in international platforms. It can be said that the city of Manisa, with its 10th position in the national economy and 25th position in the development ranking, closely monitors innovation economy and innovation related issues. In order to sustain this upward business trend, the city of Manisa needs to put potentials in industry, agriculture, and tourism to use. This would mean to implement many market and product related innovations, especially in the organic agriculture sector

Keywords: Manisa, Economy of Manisa, Innovation

1. GİRİŐ

Anadolu'yu Ege Denizi'ne bağlayan anayolların hemen kavŐađında yer alan Manisa çok eski zamanlardan bu yana toprak ve su kaynaklarının zenginliği, iklimin uygunluğu coğrafi konumu nedeniyle önemli bir üretim bölgesi ve ticari merkez olmuştur. Bu rolü, batıdaki sınai ve ticari deđiŐim, İzmir'in yaŐadıđı büyük ekonomik gelişme ve ulaŐım alanında yaşanan ilerlemeler sonucunda zamanla zayıflasa da, bugün de "nemli bir üretim merkezi" durumunu korumaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, Manisa'nın gıda, dokuma ve deri gibi sanayi dallarında yođunlaŐan tarımsal ağırlıklı sanayi yapısı, organize sanayi bölgesinin faaliyete geçmesiyle 1970'li yıllarda deđiŐmeye baŐlamıŐ, 1980'li yıllardan sonra uygulamaya konulan teşvik tedbirlerinin etkisiyle üretim çeşitliliği çođalmıŐ, 2000'li yıllara gelindiğinde uluslararası piyasalara hitap eden, tarıma dayalı sanayi ürünleri yanında diğer sanayi ürünlerinin de üretimi önemli büyüklüğe ulaşmıştır.

Ege Bölgesi içinde önemli tarım, ticaret ve sanayi alanlarına sahip bölgenin gelişme potansiyeli en yüksek illerinden biri olan Manisa, günümüzde Türkiye'nin ve dünyanın da önde gelen sanayi Şehirleri arasında ilk sıralarda olma yolundadır.

Bu alıŐmada, Manisa'nın bugün içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve kültürel yapı, 2000 yılından bu yana yaşanan geliŐimler ve deđiŐimler dikkate alınarak değerlendirilirken, öncelikle Türkiye ekonomisindeki yeri, sektörler itibariyle Manisa ekonomisi, dış ticaret yapısı ele alınmıŐtır. Daha sonra dünyada ve Türkiye'de inovasyon ekonomisindeki gelişmeler çerçevesinde Manisa'ya yönelik öneriler oluŐturulmuŐtur.

2. MANISA'NIN TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ

Tarım ve sanayi ağırlıklı bir yapıya sahip olan Manisa, 2001 yılında cari fiyatlarla GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) düzeylerine göre Türkiye'deki 81 ilin içinde 10. sırada yer almasına karŐın, Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla bakımından 15. sırada bulunmaktadır (T.C. Manisa Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2007:10). İlde yaratılan GSYİH'nın %33' tarımdan, %26'sı sanayiden, %8'i ticaretten, %5'i inşaat sektöründen, %7'si ulaŐtırma ve haberleŐmeden ve %11'i diğer sektörlerden oluŐmaktadır (Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2007:1).

2.1. Tarım

Manisa ili tarımsal potansiyeli ve tarımsal üretimi ile Türkiye'nin önde gelen illerindedir. Türkiye toplam tarımsal üretim değerinin yaklaşık %6'sı Manisa ili'nden elde edilmektedir. Manisa'nın %39,55'ini oluşturan ve 517.377 hektar yzlcm tutan tarım arazisinin %62'si tarla olarak kullanılmaktadır. Tarım arazisinin %15,47'si meyve, %11,88'i zeytin, %7,27'si sebze alanı olarak kullanılmaktadır (T.C. Manisa Valiliği, 2007:377).

Tarımda modern uygulamalar ve teknolojiyen yararlanmanın yaygınlaşması verimi artırmış, kaliteli tohumluk kullanımı ve entansif tarım yöntemlerinin yaygınlaşması ile kaliteli ürün yetiştirilmesi sağlanmıştır. Manisa’da ovalık alanlarda daha çok sulu tarım uygulanmakta, daha yüksek ve susuz yerlerde ise tahıl üretimi gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda seracılık faaliyetlerinde de önemli gelişmeler gözlenmektedir.

Manisa’da 2005 yılında 3.083.002.578 TL olan tarımsal üretim değeri, 2007 yılında 3.313.992.960 TL’ye yükselmiştir (T.C.Manisa Valiliği, 2007:388). 2007 yılı itibariyle Manisa’da toplam tarımsal gelirin dağılımı aşağıdaki gibidir:

Toplam Tarımsal Gelir	: 3.313.992.960 TL
(a) Bitkisel Üretim	: 2.575.474.080 TL
- Tarla Ürünleri	: 613.259.030 TL
- Sebze Ürünleri	: 470.258.000 TL
- Meyve Ürünleri	: 1.491.957.050 TL
(b) Hayvansal Üretim	: 738.518.880 TL
- Hayvancılık	: 733.504.070 TL
- Su Ürünleri	: 5.014.810 TL

Kaynak: Manisa Valiliği Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü

Manisa’da 96 tür bitki ve 15 tür kültür hayvanı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Manisa, Türkiye’de üzüm üretiminde %80,49 paya sahiptir ve ülke üretiminde birinci sıradadır. Aynı şekilde tütün üretiminde %28,04 pay ile birinci sırada %4,18 ile pamukta altıncı, %10,43 ile zeytinde yedinci sıradadır.

Manisa, üretmiş olduğu tarımsal üretim değerleri ile Türkiye’de ilk üç il arasında yer almaktadır. Manisa ile özdeşleşmiş ürünlerin başında çekirdeksiz kuru üzüm ve tütün gelmektedir. Türkiye’den ihraç edilen çekirdeksiz kuru üzümün %73-85’ini tek başına Manisa karşılamaktadır. Özellikle adını ülkemizden alan Türk tipi (Şark tipi-Oriyantal) tütün üretiminde de Manisa’nın benzer bir önemi vardır. Türkiye’den ihraç edilen tütünün %93’ü Ege Bölgesi’nde, bunun da %50’ye yakını Manisa’da üretilmektedir. Tütün ve üzüm dışında Manisa’nın simgesi haline gelecek bir başka ürün de zeytindir. Son yıllarda zeytin dikim alanları hızla artmaktadır. Manisa, pamuk üretiminde de gerek verim gerekse kalite yönünden dünya ortalamalarının üzerindedir. Manisa tarımının Türkiye tarımı içindeki yerine bakıldığında çekirdeksiz kuru üzüm, tütün, pamuk, zeytin ve kirazın önemli yer tuttuğu görülmektedir. Bu ürünler ihracat olarak büyük katma değer sağlayan ürünlerdir.

Arazi ve mevsim şartları sebebiyle, tarım ürünleri çeşit ve miktar bakımından fazladır. Tahıl, baklagiller, sebze ve meyvenin en çok istihsal edildiği illerden biridir. Başlıca ürünleri buğday, arpa, mısır, pirinç, nohut, bakla, tütün, pamuk, susam, karnabahar, kereviz, domates, patlıcan, pırasa, kabak, biber, fasulye, ıspanak ve bol miktarda lahanadır. Meyvecilik Manisa

ilinde çok geliŐmiŐtir. Manisa'da ekirdeksiz üzüm ve zeytin yanı sıra yetiŐen diğer meyveler ise Őeftali, kiraz, kayısı, badem, armut, ceviz, nar ve kestanedir.

Son yıllarda uygulanan fiyat politikası nedeniyle özellikle pamuk ürününde ekim alanları azalarak mısır ürünü yetiŐtirildiđi, daralan tütün alanlarında kiraz ve zeytin tesislerinin kurulduğu gözlenmektedir. Bu iki ürünün yetiŐtiriciliđinin daha da artacağı, üzüm fiyatlarının düŐüklüđü, ihracat ürünü olan zmde kalıntı probleminin olması nedeniyle kurutmalık üzüm alanlarında azalma olup, Őarapçılık zm üretiminin artacağı düŐünülmektedir.

Manisa'da organik tarım ürünlerinin baŐladıđı 1980'li yıllardan itibaren ekirdeksiz kuru üzüm, ağırlıklı olarak kurutulmuŐ elma, domates, buğday, biber, Őeftali, pamuk gibi ürünlerle birlikte bir çok üründe organik yetiŐtiricilik yapılmaktadır. Manisa merkez, Turgutlu, Ahmetli, Salihli, Gölmarmara, Saruhanlı, Alaşehir ilçelerinde organik tarım önemli oranlarda yapılmaktadır.

Çayır ve meraların gittikçe azaldığı Manisa ilinde hayvancılık üçüncü derecede bir gelir kaynağıdır. At, kz, katır ve deve ile kıl keçisi sayısı azalırken diğer hayvan sayıları artmaktadır. 2005 yılı verilerine göre il genelinde 158.442 baŐ sığır, 477.119 baŐ koyun, 188.947 keçi, 11.642.105 tavuk, 63.043 arı kovanı bulunmaktadır. 2007 yılı verilerine göre bu rakamlar 186.976 baŐ sığır, 447.402 baŐ koyun, 180.036 keçi, 24.273.049 tavuk, 47.277 arı kovanı olarak gerçekleşmiştir (T.C. Manisa Valiliği, 2007:399). Buna göre, koyun, keçi, ve arı kovanı varlığında azalma olmakla birlikte, sığır ve tavuk sayılarında artış gözlenmektedir. Bunda teknolojik gelişmelerin sonucu kümes hayvancılığı sektörünün güçlenmesi ve çiftçilerin büyük tavukçuluk firmalarına fason yetiŐtiricilik yapması rol oynamaktadır.

Su rnleri yetiştiriciliği ve balık avcılığında Gölmarmara, Köprübaşı, Salihli ve Merkez ile n sırayı almaktadır. İlde avcılık ve yetiŐtiricilik yöntemiyle elde edilen su ürünlerinin üretim değer 2005 yılı verilerine göre 1.225.719 TL.'dir (T.C. Manisa Valiliği, 2007:401). Manisa'da 505 yesi olan 6 adet Su rnleri Kooperatifi faaliyet göstermektedir. 2007 yılında su ürünleri üretiminde %15'lik bir azalma görülmektedir. Manisa'da bir adet ırnak, 23 adet dere ve ayı besleyen yeterince su kaynağı bulunmasına rağmen, bölgede yoğun bir Şekilde tarım yapıldığı için, bu kaynakların öncelikle arazilerin sulanmasında kullanılması ve son yıllarda yaşanan kuraklık problemi bu sonucu dođurmuŐtur.

Türkiye genel ormanlık alanının % 2,5'i Manisa'dadır. Ege Bölgesi'nin orman kuŐađı üzerinde olan Manisa'nın dağları ve platoları ormanlarla kaplıdır. 500.000 hektara yakın orman sahası ve 250 bin hektar fundalık sahası ile orman bakımından oldukça zengindir. Yılda 80 bin m³ sanayi odunu ile 250 bin stere yakın yakacak odunu üretilmektedir (Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2005:31).

2.2. Sanayi

Limana ve pazarlara yakınlık, içinde yer aldığı coğrafyanın sağladığı avantajlar, tarihten gelen artı değer üretim geleneği, Manisa'nın sanayileşme evrimini kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı etkenler olmuştur. İilde sanayileşme, tarımla birlikte ve onun desteğiyle başlamıştır. Dericilik, un ve zeytinyağı üretimi, pamuk çırçırılama ve dokumacılık, tarımsal araç-gereç yapımı bugünkü sanayileşmenin öncüleri olmuştur.

İlin sanayi alanındaki gelişiminde, Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve Küçük Sanayi Sitelerinin varlığı ve rolü tartışmasızdır. Manisa Organize Sanayi Bölgesi, imalat sanayinde yoğunlaşmayı sağlayarak, çeşitliliği ve sektörel zenginliği de beraberinde getirmiştir. M.O.S.B'de; demir çelik, dokuma ve giyim, elektronik, elektrikli ev aletleri, gıda, kimya, orman, inşaat, otomotiv yan sanayinde faaliyet gösteren birçok firma üretimleriyle bölge sanayi ve ticaret yaşamına can vermektedir.

Çağdaş sanayileşmenin tüm gereklerinin yerine getirildiği Manisa Organize Sanayi Bölgesi, hem ülke ekonomisi için hem de yöresel gelişme için istihdamı artırıcı olması, katma değer yaratması ve yan sanayi olanaklarının gelişmesi böylece yörede ciddi bir ekonomik faaliyet kaynağı olması sebebiyle yatırımcıların gözde yatırım noktası haline gelmiş ve sürekli devam eden yatırım taleplerine cevap verebilmek için tevsii alanlarla büyütülmüştür ve büyütülmeye devam etmektedir.

Toplam 450 hektarlık tevsii alanının 2007 yılı başında yapılaşmaya açılmasıyla toplamda 960 hektar üzerindeki mevcut 139 katılımcıya ait 181 işletmenin yer aldığı Manisa OSB; sanayileşme eşliğini çoktan aşmış, Avrupa ve dünya ekonomileriyle bağlarını kurmuş, sanayi odaklı, kalıcı ekonomik gelişme stratejisine ve buna uygun politikaları oluşturma ve uygulama becerisine erişmiş bir OSB'dir.

Bölgede ülkemizin en büyük şirketleri arasında yer alan bir çok firma bulunmaktadır. Bunların arasında; INDESIT Company (İtalya); BOSCH (Almanya); REXAM (İngiltere); IMPERIAL TOBACCO (İngiltere); EMS-MINIBAR (İspanya); COMMITAL ISI (İtalya); BITRON (İtalya); COMPONENTA DÖKTAŞ (Finlandiya), C.A.P.P. Plastik (İtalya); Schneider (Fransa), ILPEA (İtalya), TAFE (Hindistan) yüzde yüz yabancı sermayeli şirketler; HAYES LEMMERZ JANTAŞ-JANT (Amerika); HAYES LEMMERZ İNCİ-JANT (Amerika), OERLİKON (İsviçre), VESTEL ELEKTRONİK A.Ş. (Hollanda), TELESET (İsviçre), MESSER ALİGAZ (Almanya), ÇUKUROVA KİMYA (Panama), SELKASAN (Hollanda), RUBA FERMUAR (Belçika), İPEK KAĞIT (Amerika), DAUSSAN ÇUKUROVA (Fransa), TİRE KUTSAN (Avusturya) ise yabancı ortaklı şirketler olup, dünya çapında marka olmuş ürünler üretmektedir.

Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde yerli sermayeli büyük ölçekli kuruluşlardan bazıları ise; Polinas (Ülker Grubu), Vestel Elektronik+Beyaz Eşya (Zorlu holding), Çelkap+Jantaş (İnci Holding), Döktaş (Koç Holding),

9 adet firması ile Elginkan Topluluğu, Selkasan Kağıt+Çukurova Kimya (Çukurova Grubu) Őeklinde sıralanmaktadır.

Bölgenin IV. ve V. kısım tevsii alanlarında devam etmekte olan tahsislerle doğrudan yabancı sermayeli firma sayısının gelecek iki yılda % 50 oranında artması, halihazırda 133 olan işletme sayısının, tevsii alanlardaki parsellerin tahsisi ile 300'ün üzerine; 26.500 olan çalışan sayısının da 45.000'e çıkması öngörülmektedir (Manisa O.S.B. 2009).

İstanbul Sanayi Odası'nın anketine göre 2000 yılında 9 olan Türkiye'nin İlk 500 Firması Listesi'nde yer alan firma sayısı 2007 yılında 15'e yükselmiştir. Yine aynı ankete göre, 2007 yılında, Türkiye'nin İkinci 500 Firması Listesi'nde ise 10 Firma yer almaktadır.

Avrupa'daki toplam TV üretiminin %30'u, Türkiye'deki TV üretiminin %65'i, bisiklet üretiminin %35'i, buzdolabı üretiminin %26'sı Manisa OSB'de yapılmaktadır. Manisa OSB'den dünyanın 100'ü aşkın ülkesine ihracat yapılmakta olup, 2005 yılında 4.591.765.483 USD olan toplam dış ticaret hacmi, 2007 yılında yaklaşık 6,3 milyar USD'a ulaşmıştır (Manisa O.S.B. 2009).

2005 yılı verilerine göre, Manisa'da 694 sanayi işletmesinde toplam 44.449 kişi istihdam edilmektedir. Toplam işletmelerin % 33,9'unu oluşturan mikro ölçekli işletmeler istihdamın % 3,4'ünü, % 46,5'ini oluşturan küçük ölçekli işletmeler istihdamın %18,4'ünü, % 14,2 oranında orta ölçekli işletme de istihdamın % 22,4'ünü karşılamaktadır. Toplam işletmeler içinde % 5,4 oranındaki büyük işletmeler ise istihdamın %55,8 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

2007 yılı verilerine göre; Manisa'nın sanayi işletmelerinin toplam sayısı %10 artış ile 754'e, toplam istihdam hacmi % 25 artışla 55.655 kişiye yükselmiştir. Bu işletmelerin 398 adeti tüketim malları üreten sanayi kolundadır ve 15.962 kişi istihdam edilmektedir. Ara malı üreten sanayi işletmeleri 201 adet, istihdam hacmi 18.647 kişidir. Yatırım malı üreten 155 işletmede ise 21.046 kişi istihdam edilmektedir. İstihdamın en yüksek olduğu sektörler elektrik elektronik, gıda ve inşaat sektörüdür (Manisa İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğu, 2007:15).

Global kriz dünyada olduğu gibi Türkiye'de ekonominin küçülmesine, işsizlik oranlarının artmasına, kişilerin gelir ve harcamalarının daralmasına, buna bağlı olarak da Őirketlerin karlılıklarını olumsuz etkilemesine yol açmıştır. Bu durum özellikle KOBİ'leri etkilemektedir (Koramaz, 2008:21). Manisa'da da bu etkiler önemli ölçüde hissedilmektedir.

Manisa gerek tarım sektörü gerekse sanayi hamlesi ile Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'nin lokomotif illerinden biri olmaya adaydır. Ancak, Dünyadaki ve Avrupa pazarındaki daralma Manisa ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir. Manisa Organize Sanayi Bölgesi'nde fabrikaları olan ve özellikle Avrupa Birliği'ne ihracat yapan tamamı yabancı sermayeli Indesit, Bosch, Faber, Rexam, Componenta Döktaş gibi firmalar üretimlerini azaltırken,

bölgede işçi çıkarmalar başlamıştır. 26 bin çalışanın olduğu ve Çinli yatırımcılarca dünyanın yatırıma uygun 10 bölgesinden biri seçilen Manisa OSB’de binin üzerinde çalışan işsiz kalmıştır. Elektronik ve beyaz eşya şirketlerinin yoğun olarak bulunduğu Manisa’da krizin faturası bir hayli ağır olmuştur.

2.3. Madencilik

Manisa, yer altı kaynakları alanında da tür ve rezerv olarak zengin bir ildir. En önemli yer altı zenginliği linyit kömürüdür. Bunun dışında bitümlü şist, uranyum, asbest, ditsen, feldspat, kaolen, bor, mermer, perlit, titan, zeolit, zımpara, altın, antimon, bakır-kurşun-çinko, civa, demir, manganez ve nikel madenleri rezervleri de belirlenmiş olup, bir bölümünde işletmecilik yapılmaktadır (T.C. Manisa Valiliği, 2007:428).

Maden sayılmasa da, enerji hammaddeleri içinde yer alan jeotermal kaynaklar yönünden de Manisa zengin bir ildir. Salihli-Kurşunlu, Turgutlu-Urganlı, Kula-Emir, Köprübaşı, Demirci, Alaşehir ve Soma ilçelerindeki jeotermal kaynaklar, kentsel ısıtma ve seracılık uygulamalarında değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

2.4. Ticaret

Zengin tarımsal ürünleri, demir ve karayolu üzerinde bulunması nedeniyle ticaret ve sanayi merkezi olarak geniş bir alana egemen olan Manisa, karayolu ulaşımının gelişmesiyle birlikte bu özelliğini yitirmiş ve İzmir’in etki alanına girmiştir. 1997 yılından itibaren büyük sanayi kuruluşlarının merkezlerini Manisa’ya taşımalarıyla ticari hayatta canlanma gözlenmiştir.

Manisa’daki ilk limited şirket 1960 yılında kurulmuştur. Globalleşme ve işlerliği artan serbest piyasa ekonomisi ile birlikte 1980’li yıllara girildiğinde Manisa genelinde 136 adet anonim, 137 adet limited, 212 adet kolektif olmak üzere toplam 520 adet ticari şirketin faaliyet gösterdiği gözlenmiştir. 1990’lı yıllarda anonim şirket sayısı 175’e, limited şirket sayısı 380’e, kolektif şirket sayısı 181’e, komandit şirket sayısı da 50’ye çıkmıştır. 1999 yılı verilerine göre ise anonim şirket sayısı 539, limited şirket sayısı 3563, kolektif şirket sayısı 168, komandit şirket sayısı 40 olarak saptanmıştır. 2005 yılı verilerine göre, 649 adet anonim, 4458 adet limited, 147 adet kolektif, 32 adet komandit şirket ile 985 adet kooperatif ve 88 adet banka faaliyet göstermektedir. 2007 yılı verilerine göre ise, 797 anonim, 5892 adet limited, 138 adet kolektif, 25 adet komandit şirket ile 851 adet kooperatif faaliyet göstermektedir (T.C. Manisa Valiliği, 2007:436). Bu verilere göre özellikle anonim ve limited şirket sayılarında önemli ölçülerde artış olması sevindirici bir gelişmedir.

1908 yılında kurulan Manisa Ticaret Odası, bugün 20 Meslek grubunda 4500’ü aşan üyesiyle kendi imkanlarıyla gerçekleştirdiği 5.000.000 m² alanı aşan Organize Sanayi Bölgesiyle, bölge ekonomisini yönlendiren önemli bir Ticaret ve Sanayi Merkezi konumundadır. M.O.S.B bölge ekonomisini

yönlendirme özelliği ile birlikte, uluslararası ölçekli firmalar için de ideal bir yatırım merkezi durumundadır. Uluslararası ekonomi dergisi Financial Times tarafından 7 ayrı kategoride düzenlenen “proje yarışmasında” Manisa, 200 dünya kenti arasında “yatırım yapılabilir kentler arasında en ideal Şehir” seçilmiştir. Dergi yönetimi, ekonomistlerden oluşan komisyonun yaptığı değerlendirmeler sonucunda Manisa’yı “yatırım açısından en güvenilir kent” seçmiştir. Manisa Ticaret Odası’nı 1923’te kurulan Akhisar Ticaret Odası, 1960’ta kurulan Demirci Ticaret Odası, 1965’te kurulan Soma Ticaret Odası, 1974’te kurulan Alaşehir Ticaret Odası ve 1975’te kurulan Gördes Ticaret Odası izlemiştir. Ticaret odalarının ismi daha sonra sanayi ve ticaret odaları olarak değişmiştir (Manisa Ticaret Odası, 2009).

Manisa merkezde, Afyon, Kütahya ve Uşak illerini de kapsayan bir Kalkınma Ajansı’nın kurulacak olması, son dönemde Manisa’nın geleceği yönünden yaşanan önemli bir gelişmedir. Ajans, Manisa’da yatırım önceliklerini belirleyecek, yatırımcılara önderlik edecek, sivil toplum, özel sektör, kamu sektörü bütünleşik dinamizmini gelişme çabalarına katmayı planlamaktadır.

2.5. Dış Ticaret

Türkiye geneli ve Ege Bölgesi ihracat ve ithalat rakamları incelendiğinde, Manisa bölge illeri arasında İzmir ve Denizli’den sonra üçüncü sırada yer almaktadır. 2005 yılında ülke genelinde gerçekleşen ihracatın % 9,97’si Ege Bölgesi’nde, Ege Bölgesi’ndeki ihracatın % 7,75’i Manisaya aittir. Ülke genelindeki ithalatın % 5,50’si Ege Bölgesi’nde, Ege Bölgesi’ndeki ithalatın % 6,6’sı Manisa’da gerçekleşmiştir (Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2006:68).

Manisa’da ihracat 2000 yılından 2005 yılına kadar iki katı oranında artmıştır. Bu yıldan sonra hafif bir gerileme süreci yaşanmış, 2007 yılında krizin de etkisiyle Manisa ihracatı 478.859 bin USD olarak gerilemiştir. 2000 yılında ihracatın oldukça üzerinde olan Manisa ithalatı 2001 yılında önemli ölçüde gerilemiş, 2005 yılına kadar tekrar artış göstermiş, 2006 yılında ihracatı geçerek 667.659 bin USD’ye ulaşmıştır (T.C. Manisa Valiliği, 2007:442).

Manisa Dış Ticaret Değerleri (bin \$)

<u>Yıllar</u>	<u>İhracat</u>	<u>İthalat</u>
2000	213.816	242.901
2001	247.019	144.693
2002	311.963	221.118
2003	412.198	267.806
2004	526.219	350.740
2005	567.806	423.690
2006	513.730	667.659
2007(*)	478.859	56.283

Kaynak: T.C.Manisa Valiliği, Manisa 2007.

(*) Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2007 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporu.

Manisa’da ihracat mallarını; kombi, kombi aksam ve parçaları, DVD Player, plastik eşya, akümülatör, ayçiçeği yağı, tavuk, yaş meyve sebze oluşturmaktadır. Manisa’dan ihracat yapılan başlıca ülkeler; Almanya, Rusya, Fransa, İtalya, Portekiz, Irak, Kıbrıs, Ukrayna, Suriye ve Bulgaristan’dır. Manisa’da ithalat mallarını; kombi, çamaşır makinesi, buzdolabı aksam ve parçaları, alüminyum kapak, alüminyum saç, alüminyum jant, kimyevi madde, elektrolitik teneke, TV tüpü elektronik aksam ve parçaları oluşturmaktadır. Manisa’dan ithalat yapılan başlıca ülkeler; Almanya, İtalya, Fransa, Kore ve Polonya olarak sıralanabilir.

2.6. Turizm

Manisa önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Çeşitli uygarlıkların izlerini taşıyan önemli tarihi yapıların büyük bölümü bugün yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Ayrıca sağlık turizmi yönünden Salihli Kurşunlu, Urganlı (Turgutlu), Sart (Salihli), Alaşehir İlicası, Saraycık (Demirci), Emirhanları (Kula) gibi kaplıca ve içmeler yüzyıllarca bu alanının eşsiz turizm kaynakları olarak önemini korumuşlardır. Şimdilerde buraların modern tesislerle geliştirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Dağcılık sporu ve dinlenme yeri olarak gün geçtikçe modern tesislere kavuşturulan Spil Milli Parkı sadece Manisa’nın değil, Ege Bölgesi’nin en önemli Milli parkıdır. Tarihte ilk madeni parayı kullanan ve ticarete büyük kolaylıklar getiren Lidyalıların başkenti Sart (Bugünkü Salihli) örenyerleri yabancı turistlerin ilgisini çeken Türkiye’nin sayılı turizm merkezlerinden biridir. Mitolojik doğal anıtlar yanında, kuşkusuz Manisa’ya damgasını vuran Osmanlı eserleri bugün görkemiyle dikkatleri çekmektedir. Osmanlılar Dönemi’ne ait 26 cami, üç medrese, bir darüşifa, altı hamam, iki kütüphane, dört sübyan mektebi, iki han, bir bedesten, iki mescit, iki tekke, dört adet türbe olduğu saptanmıştır. Bunların büyük bölümü halen mevcut olup herkesin ilgisini çeken büyük eserlerdir.

Manisa’ya gelen yerli ve yabancı turist sayısında 2003 yılından bu yana önemli artışlar gözlenmektedir. Turist sayısı son beş yılda iki kattan daha fazla artarak, 2007 yılında yerli turist sayısı 175.522 kişiye, yabancı turist sayısı da 65.601 kişiye yükselmiştir. Manisa’ya Gelen Turist Sayıları aşağıda yer almaktadır:

Yıllar	Yerli Turist Sayısı	Yabancı Turist Sayısı
2003	85.345	32.948
2004	96.577	43.715
2005	134.087	56.830
2006	154.129	61.039
2007	175.522	65.601

Kaynak: Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, 2005-2006-2007 Yılı Sanayi ve Ticaret Durumu Raporları

3. İNOVASYON EKONOMİSİ VE MANİSA İÇİN ÖNERİLER

Günümüzün hiper-rekabetçi iş ortamında kalıcı olmak ve sürdürülebilir karlı büyümeyi sağlayabilmek inovasyondan geçmektedir. Eskiden rekabet avantajı sağlamak için yeterli olan kalite ve maliyet avantajları günümüzde sadece geçici rahatlamalar sağlayabilmektedir. Pazarın ihtiyaçlarına cevap verme hızı, ürün ömürlerindeki kısalmalar, ürün ve hizmet kalitesi, tasarım, yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi, müşteri isteklerine göre ürün ve hizmet üretimi, yeni yönetim ve organizasyon modelleri gibi pekçok faktör de inovasyon yapmayı gerektirmektedir ve bütün bu etkenler maliyetlerden çok daha önemlidir. Yeni pazarlara girmenin, var olan pazar payını yükseltmenin ve rekabet gücünü artırmanın yolu da buradan geçmektedir.

Türkiye’de inovasyon ekonomisinin ve bu yöndeki gelişmelerin işletmeler tarafından yakından takip edilmekte olduğu söylenebilir. Bu çerçevede birçok şirketin inovasyon ve kurumsal yaratıcılık meselesini öncelikli bir hedef olarak önüne koyduğu ve son derece olumlu sonuçlar alındığı görülmektedir.

Bilim ve teknolojinin inovasyonun en önemli girdilerinden biri olması nedeniyle, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ülkemizin en önemli bilimsel kuruluşları TÜBİTAK ve TTGV ile yoğun işbirliğiyle, 1995 yılından bu yana AR-GE yardımı uygulanmakta ve sanayicilerimize önemli miktarda destek sağlanmaktadır. 1995-2006 dönemi içinde yaklaşık 350 milyon ABD doları kaynak sanayicilerimizin AR-GE faaliyetleri için kullanılmış, AR-GE’nin GSYİH içindeki payı % 0,38’den 2002 yılı itibarıyla % 0,67 seviyelerine ulaşmış, 2010 yılında ise % 2 seviyesine ulaşma hedefi üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Ancak AR-GE’ye yapılan yatırımların hem firmaların ve hem de ülkelerin rekabet gücünü ve ihracatını doğrudan artırabilmesi ve ekonomiye bir katkı yapılabilmesi için ürünün ticarileşmesi ve ticari başarıya dönüşmesi gerekmektedir. Bu amaçla; ticarileşme, yurt dışında yeni pazarlar yaratma, markalaşma ve olumlu ürün imajı yaratma noktalarında da Dış Ticaret Müsteşarlığınca kamu ve özel sektör işbirliğiyle destek programları yürütülmektedir (Tüzmen, 2006:2).

Manisa’nın rekabet gücünü artırmak için araştırma-geliştirmeyi, yenilikçiliği teşvik ederek ve insana yatırım yaparak bilgiye dayalı bir ekonomiye geçişi hızlandırmak gerekmektedir. Bu noktada nitelikli işgücü yetiştirilmesi ve araştırma-geliştirme çalışmalarının yoğunlaştırılması için eğitim kurumlarına büyük görevler düşmektedir.

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle önemli avantajlara sahip bir ülkedir. Manisa’da bu coğrafi avantajları kullanarak, komşu ülke pazarlarına yönelik yeni ihracat mallarını geliştirmelidir. Bu malların başında organik ürünler, katma değeri yüksek ürünler yer almalı ve bu ürünlerin üretimi ve pazarlanması desteklenmelidir.

Manisa’da Kalkınma Ajansı tarafından bölgeye yeni yatırımlar çekilmeli, teknoparklar geliştirilerek, özel sektörün inovasyon çalışmalarının

desteklenmesi amacıyla özel teşviklerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Manisa'nın hükümet tarafından açıklanan yeni teşvik paketinde 3. bölgede yer alarak, tarım ve tarıma dayalı imalat sanayi, konfeksiyon, deri, plastik, kauçuk, metal eşya gibi emek yoğun sektörlerin yanı sıra turizm, sağlık ve eğitim yatırımlarının da teşvik edilecek (T.C. Hazine Müsteşarlığı, 2009) olması büyük bir fırsattır.

Bütün bu değerlendirmelerin ışığında şu sonuca varabiliriz. Bir şehrin dolayısıyla bir ülkenin kalkınması için emek ve sermayeden çok daha önemli bir şey var: İnovatif Yeni Fikirler. Başarılı bir sonuç almak için, farklı düşünmek ve uygulamada farklı yöntemler geliştirmek gerekir.

Organize sanayi bölgesindeki gelişmeyle birçok ile örnek olan Manisa'da, tarım, sanayi ve turizmde marka yaratmayı hedefleyerek inovatif çeşitli çalışmalar başlatılması oldukça önemli gelişmelerdir. Bu çalışmalar kapsamında; mesir macunundan üzüme, Spil Dağı'ndan Manisa Tarzanı'na kadar değerlerini markalaşma ile tanıtım yer almaktadır. Mesir şenliklerinin uluslararası bir festivale dönüşmesi, Manisa Tarzanı Ahmet Bedevi'nin tanıtımı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile tarihi eserlerin restorasyonu, çevre düzenlemesi ve Spil Dağı'na teleferik ile turizm merkezi kurulması yönünde önemli projeler geliştirilmiştir.

Manisa ekonomisi ülke genelinde 10'uncu, gelişmişlik sıralamasında ise 25'inci sırada yer almaktadır. Aradaki dengenin kurulması ve gelişmelerin sürdürülebilmesi için sanayi, tarım ve turizm potansiyellerinin değerlendirilmesi, başta organik tarım olmak üzere birçok pazar ve ürün aktörünün inovasyon ekonomisi çerçevesinde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- KORAMAZ, Emin(2008-3), "Mühendisten KOBİ'lere Öneriler", Ekonomist, 6.Özel Sayı.
- Manisa Organize Sanayi Bölgesi, www.mosb.org.tr, (2009)
- Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü(2006), Manisa İli 2005 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.
- Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü(2007), Manisa İli 2006 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.
- Manisa Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü(2008), Manisa İli 2007 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu.
- Manisa Ticaret Odası, www.mtso.org , (2009).
- T.C. Hazine Müsteşarlığı, www.treasury.gov.tr, (2009).
- T.C. Manisa Valiliği(2007), Manisa 2007.
- T.C. Manisa Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü (2007), "Sayılarla Manisa".
- TÜZMEN, Kürşat (2006), "17 Ekim 2006 Tarihli 1. İnovasyon Konferansı Açılış Konuşması", İstanbul.

